

Erzurum Yöresindeki Farklı Coğrafik Konumlarda Bulunan Kırsal Yerleşimlerde Tarımsal Krediyeye Çiftçi Yaklaşımı

Yasemin KU LU^{1*} Semih ÖZGEN¹ Hasan ER²

¹ Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarımsal Yapılar ve Sulama Bölümü

² Bingöl Üniversitesi Ziraat Fakültesi Biyosistem Mühendisliği Bölümü

* Sorumlu yazar: ykuslu@atauni.edu.tr

Özet

Türkiye’de tarım alanlarının bölgelere göre dağılım oranları farklılık göstermektedir. Doğu Anadolu Bölgesi %10’luk pay ile ülkemizin en düşük olduğu bölgedir. Bu çalışmada Erzurum yöresi dağ, orman ve ova gibi farklı coğrafik mekânlarda yer alan kırsal yerleşimler ele alınmıştır. Araştırmada yüz yüze anket yöntemi kullanılmış ve kırsal yerleşimlerde yaşayan ve geçimini tarımdan sağlayan işletme sahiplerinin tarımsal kredi kullanımına bakış açısı değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla işletmeler sahip oldukları öz kaynaklarına göre gruplara ayrılmış ve öz kaynak ve kredi kullanımı arasındaki ilişki tespit edilmiştir. Çalışmada ayrıca kullanılan tarımsal kredi miktarı ve kullanım amacı göz önüne alınarak tarımsal krediden yararlanma etkinliği belirlenmiştir. Araştırma sonunda Erzurum yöresinde geleneksel tarım yapan işletmelerin tarımsal krediyeye genel olarak sıcak bakmadığı ve kendi öz kaynaklarını kullanmaya yatkın olduğu belirlenmiştir. Buna “inanç” ve “yetinme” duygularının neden olduğu gözlenmiştir. Yerleşimlerin bulunduğu coğrafik mekânların türlerine göre tarımsal kredi kullanımının farklılık gösterdiği en çok kredinin ovalarda bulunan işletmelerde kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Tarımsal kredilerin en fazla büyükbaş hayvan alımında kullanıldığı bu tarımsal mekanizasyonun takip ettiği tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Erzurum, kırsal yerleşim, tarımsal kredi kullanımı, öz kaynak

The Farmer Approach For Agricultural Credit On Rural Settlements Established In Different Geographical Locations In Erzurum

Yasemin KU LU^{1*} Semih ÖZGEN¹ Hasan ER²

¹ Ataturk University Agricultural Faculty Agricultural Structures and Irrigation Department

² Bingol University Agricultural Faculty Biosystem Engineering Department

* Corresponding Author: ykuslu@atauni.edu.tr

Abstract

Distribution rates of agricultural land in Turkey vary considering to the regions. Eastern Anatolia is the region with the lowest share of cultivated agriculture with a share of 10%. In this study, rural settlements of Erzurum vicinity located in different geographic locations such as mountains, forests and lowlands were discussed. In the research, face to face survey method was used and, it was attempted to be evaluated the view for agricultural credit use of the farm holders, who living in rural settlements and providing their livelihood from agriculture. To this end, businesses were divided into groups according to their equity capital and the relationship between equity capital and agricultural credit use was determined. In the study, agricultural credit use efficiency was determined considering the amount of used agricultural credit and the purpose of it. At the end of the study, it was determined that the enterprises which traditional agriculture in Erzurum region did not look positively at the agricultural credit in general, and they were prone to use their equity capital. It was observed that this was caused by "the belief" and "the sufficiency" feelings. According to the types of geographic spaces where the

settlements are located, the use of agricultural credit differs, and most of the loans are used in the enterprises located on the plains. Agricultural loans were mostly used for cattle farming, and followed by agricultural mechanization.

Key words: *Erzurum, rural settlement, agricultural credit use, equity capital*

Giri

Genel olarak okul, cami, sa lık oca ı, mera gibi ortak malları ve tarla, ba , bahçe, sera, ahır gibi özel mülkleri olan; ekonomisi ço unlukla tarım ve tarıma dayalı sanayiye ba lı olan yerle im grupları kırsal yerle imler olarak tanımlanmaktadır. Bu yerle imler sosyal yapı olarak ço unlukla kendi içinde “statik”, di er yerle imler arasında ise “farklılı mı ” niteliktedir.

Kırsal yerle imler, zamanla de i en ve geli en toplumsal ve ekonomik ko ullarla birlikte de erlendirilmesi gereken unsurlardan biri olmu tur. Birçok kaynakta kırsal yerle im; ekonomik etkinliklerin a ırlıkla do al üretim kaynaklarının kullanılması ve de erlendirilmesine dayandırıldı ı, yüz yüze ili kilerin göreceli olarak daha yaygın oldu u, ya am ko ullarının büyük ölçüde gelenek ve göreneklere göre biçimlendi i, teknik ve teknolojik geli meler ile ekonomik toplumsal ve kültürel geli melerin yava ve gecikmeli olarak gerçekte ti i ortamlar olarak tanımlanmakta, kırsal alanlar kent sayılan yerle im yerlerinin d ında kalan yerler olarak ele alınmaktadır (Cetin, 1999; Demirel, 1999; Emina o lu ve Çevik, 2007; Okuro lu ve ark., 1994; Owen, 1998; Takka, 1998). Kırsal yerle imler fiziksel unsurları, güvenlik dü ünçesi, su kaynaklarına yakınlık, toprak ve topo rafya yapısı, do al afetler, sosyal ve ekonomik nedenler gibi çok sayıda etken nedeniyle farklı co rafik konum ve tiplerde olu maktadır.

Türkiye iklimi ve topra mın çe itli olması yeti tirilen ürün çe idinin fazla olmasına sebep olmu tur. Ülkede özellikle 1950’li yıllardan sonra tarımda modernle me süreci ba lamı kaliteli tohum ve gübre kullanımı, bitki hastalık ve zararlılarla mücadele, kredi - pazarlama olanakları ve makinele me yaygınla mı tır. Tarımsal üretim artı ı; teknolojik yenilikleri uygulamaya, hedefine uygun yatırımlara ve verimlili i artırılmı sürekli bir üretime ba lıdır. Tarımda üretimin süreklili i için en önemli etmenlerden birisi ise finansman sa lanmasıdır (Karlı, 1991; Hüsmenler, 2011; Erda , 2012). Sermayesi yetersiz olan üreticiler, üretim faaliyetlerini zaman içinde süreklili ini sa lamak için, i letme d ı ı kaynaklara ba vurarak sermaye sa lamaya çalı maktadırlar. Yıllar içinde birim üründen elde edilen verim artımı olması, tarımı destekleyen kurumların da etkisiyle çiftçiye uygun kredi olana ı sa lanmı tır. Borçlanma yoluyla elde edilen bu tür fonlar, günümüzde genellikle devlet eliyle, organize olmu ve uzmanla mı kredi kurumları tarafından sa lanmaktadır (Fırat, 1992; Ta k ır an, 2011). Bu kurumların kredi kullandırma amaçlarına bakıldı ında çe idin oldukça fazla oldu u görülmektedir. Büyükba , küçükba , kanatlı, su ürünleri ve arıcılık kollarında hayvansal üretim yapılması ve damızlıklarının yeti tirilmesi; yem bitkileri, süs bitkileri, tohum, fide, fidan, yaygın bitkisel üretim; seracılık, seraların modernizasyonu, iyi tarım uygulamaları ve tarım makinelerinin alımı ve modernizasyonu, sulama gibi ba lıklar en fazla bilinenleridir.

TÜ K (2017) verilerine göre çayır-mera, orman ve ekilebilen alanlar dahil olmak üzere Türkiye’nin tarım ile ilgili alanları toplam alanının %48,72’si kadardır. Do u Anadolu Bölgesi ülke topraklarının yakla ık %18,7’sini kapsamaktadır. Da lık bir yapıya sahip olan bölge, ortalama 1400 m’lik yükseltisi ile ülkenin en yüksek rakıma sahip bölgesidir. Bölgede tarım yapılmakta olan ova ve platoların rakımları 500–1850 m arasında de i mektedir.

Do u Anadolu Bölgesi su kayna ı bakımından ülkemizin en zengin bölgesi olup yıllık su potansiyelinin yakla ık 1/3’ü bu bölgede bulunmaktadır. Ülkemizin en önemli akarsularından olan Fırat, Dicle, Aras ve Çoruh nehirlerinin kayna ını bu bölge olu turmaktadır (Kuslu, 2008).

Bu tür fiziksel yapı içinde tarımsal üretim açısından hayvansal üretim önemli bir yer tutmaktadır. Bitkisel üretim ise iklimsel ve coğrafik etmenler nedeniyle sınırlı kalmıştır. Erzurum, Doğu Anadolu Bölgesi'nin en büyük illerinden biri olup, tarımsal potansiyeli oldukça yüksektir. Kırsal anlamda da, orman ve ova gibi farklı coğrafik mekânlarda kurulmuş kırsal yerleşimlerde tarım işletmelerinin tarımsal kredi kullanımına bakıldığında bu çalışmada, yörede kullanılan kredilerin çeşitliliği ve bunların kırsal yerleşim türü ile arasındaki ilişki keşfedilmeye çalışılmıştır.

Materyal Yöntem

Araştırma materyali olarak Erzurum yöresi kırsal yerleşimleri seçilmiştir. Erzurum'da kırsal yerleşimlerin en basit ve ekli tek konut ve eklentileri içinde olan orman ve dağ yerleşimleridir. Kentte birden fazla muhtarlıkla idare edilen büyüklükte kırsal yerleşimler de bulunmaktadır. Toplam 760 bin nüfusa sahip Erzurum'da kayıtlı 35 bin çiftçi ve bu çiftçilere ait 2.369.933 dekar tarım arazisi bulunmaktadır. Bu değer toplam tarım arazisinin Yaklaşık %10'u kadardır. Toplam sulanabilir arazilerin Türkiye ortalaması %57,6 olup, bu oran Erzurum'da %50,6'dır. Kuzey ilçelerinde karasal iklime sahip Erzurum; tarım sektörü içerisinde, organik tarım, su ürünleri, yem bitkileri, tıbbi ve aromatik bitkiler ile tohumculuk sektörleri faaliyet yönünde ve potansiyeli olan bir ildir. Erzurum ilinde hayvancılık temel geçim kaynaklarının başında gelmektedir. Geniş çayır ve mera alanlarının olması ve yem bitkilerinin üretiminin uygun olması hayvancılığın gelişmesinde etkili olmuştur. Yayıllık ve platoların çokluğu sebebiyle yetiştiriciler gibi hem süt hem et özelliği olan kombine ırkları tercih etmektedir. Et ve süt üretimi için 846000 küçükbaş ve 839000 büyükbaş hayvan bulunmaktadır. İde üretim deseni 181426 ha tahıl, 937 ha baklagiller, 2972 ha yumru bitkiler, 2263 ha endüstri bitkileri, 79945 ha yem bitkileri, 1558 ha meyve, 779 ha sebzelik alan içindedir (TÜİK, 2017). Erzurum genelinde 547 köy arı besleyerek bal ve bal mumu üretmekte olup 121624 adet kovan bulunmaktadır.

Erzurum iline bağlı 20 ilçeden gayeli örnekleme yolu ile tarım işletmeleri seçilmiştir ve yüz yüze anket uygulaması yapılmıştır. Araştırma alanında örnek sayısının belirlenmesinde, Çayır 1976, Türkbal 1987, Çiçek ve Erkan 1996'nın önerdiği ekilde yargısal ve küme örnekleme yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Örneklemenin birinci aşamasında söz konusu yerleşimlerden yargısal örnekleme yolu ile araştırma alanını temsil eden, farklı konumlarda 10 köy seçilmiştir. Köy seçiminde coğrafik konum olarak dağ, orman ve ova köylerini temsil etmesinin yanında kredi kullanımını potansiyelinin olmasına da özen gösterilmiştir. Anket uygulanacak en az işletme sayısının belirlenmesinde, araştırmaya konu olan populasyon sonlu ve varyans sınırlı olduğu unutulmamalıdır; basit örnekleme yönteminde, sonlu populasyonlar için geliştirilmiş Çiçek ve Erkan 1996 tarafından önerilen aşağıdaki eşitlik kullanılmıştır:

$$n = \frac{N * t^2}{(N - 1) * D^2 + t^2}$$

Eşitlikte;

n; Örnekteki birim sayısı,

N; Populasyondaki birim sayısı,

D; Populasyon varyansı,

D; Olası hata ile ilgili bir değerdir.

Hesaplamalar sonucunda 16 işletme belirlenmiştir. Her coğrafik konum için toplam işletme sayısının tüm konumlardaki toplam işletme sayısına (257) oranlanmasıyla elde edilen katsayı ile anket sayısının yerleşim yerlerine dağılımı saptanmıştır. Anketler 2018 yılı Ağustos-Eylül aylarında gerçekleştirilmiştir. Anket soruları sosyal, ekonomik ve kültürel yapıyı belirleyecek şekilde seçilmiştir. Anket formunda kullanılan sorular; ikili tip sorular, çoktan seçmeli sorular,

çizelge soruları ve açık uçlu sorular olarak gruplandırılabilir. Cevaplayıcının bazı sorulara do ru cevap verip vermedi ini belirlemek amacı ile kontrol soruları kullanılmı tır.

Bulgular Ve Tartı ma

Ara tırma alanında ova köylerine ait tarım arazilerinin kullanım ekilerine bakıldı nda; %36.15'i sulu ve %14.81'i kuru olmak üzere toplam %50.96'lık kısmı ekilen tarla arazisidir. Toplam arazinin %6.63'lük kısmı nadasa bırakılmakta %37.80'lik kısmı ise tarıma uygun olmasına kar ın kullanılmamaktadır. Geriye kalan kısmı ise seracılık, koru alanı veya daimi çayır arazisi olarak kullanılan arazileri kapsamaktadır.

Bu konumdaki i letmelerde hayvansal üretim genelde büyükba hayvancılık ekinde kendini göstermektedir. ki i letme dı nda et ve süt ürünlerinin i lenip ikincil ürünlerin (sucuk, pastırma, kavurma, peynir, yo urt, tereya ı, kaymak vb.) üretildi i yan üretim kollarının iki i letme dı nda kentte faaliyet gösteren i letmelere bırakıldı ı görülmektedir. Bu ürünler i letmelerin sürdürülebilirli ini destekleyen faaliyetleridir. Ta kıran ve Özüdo ru, (2010) finansal açıdan deste e ihtiyacı olan üreticilerin gelirlerinin artırılarak, hayat kalitelerinin yükseltilmesi gerekti ini vurgulamaktadır. Terin ve ark., (2014) da yaptıkları çalı mada tarımsal üretimi arttırmaya yönelik uygulanacak altyapı çalı maları ve te viklerin dolaylı olarak da olsa tarımsal kredi kullanımını arttıracı nı belirtmi lerdir.

Bu i letmelerde tarım makinelerinin kullanımının yaygın oldu u ve modernizasyon için kredi kullanımının yaygın oldu u görülmektedir. Tarımsal kredi kullanımı konusunda çekimser kalmakla birlikte, en fazla kredi kullanan i letmeler ova yerle imleri olarak tespit edilmi tir. Ancak, basınçlı sulama sistemlerinin kullanımını konusunda hiç kredi kullanılmadı ı görülmü tür.

Da ve orman köyleri, üç i letme dı nda Erzurum'un kuzey ilçelerinde yer almakta olup, mikroklima özelli i ta ımaktadır. Bu bölgede kentin di er kısmından farklı olarak yıllık ortalama sıcaklık ve ya ı de erleri daha fazladır. Bu konumdaki köylerde tarımsal üretim kolları; küçükba hayvan besicili i, arıcılık, az sayıda seracılık ve meyvecilik olarak gözlenmi tir. Kredi kullanımının en az oldu u i letmeler da köylerinde yer almaktadır. Bir i letme küçükba hayvancılık için bir di eri de arıcılık için kredi kullanımı tır. Bunun nedeni ara tırıldı nda özellikle üretim girdi maliyetinin yüksek oldu u, pazarlama ve i çi (aile içi çalı anlar dahil) sorunlarının etkili oldu u sonucuna varılmı tır. Benzer sonuçlar Terin ve ark. (2014) tarafından da bulunmu tur. Kuzey ilçelerinde geleneksel yolla üretilen pekmez dı nda ikincil üretim (meyve kurusu, meyve suyu vb.) gözlenmemi tir.

Sosyal yapı açısından, ova köylerine göre geli ime daha kapalı bir bakı a sahip da ve orman köylerinde yer alan i letmelerde tarımsal kredi kullanımının dini ve kültürel boyutunun da oldu u tespit edilmi tir. Devlet eliyle da ıtılan tarımsal kredilerin faizsiz olanlarına sıcak bakmalarına ra men çok dü ük faizli olanları bile kullanmak istemedikleri belirlenmi tir. Bunun en önemli nedeninin "faizin inançlarına aykırılı ı" oldu u ortaya çıkmı tır.

Sonuç

Elde edilen veriler ı ı nda; tarımsal kredilerin daha çok büyükba hayvancılık i letmeleri tarafından kullanıldı ı, bunu bitkisel üretim ve tarım makinelerinin modernizasyonu amaçları için kullanılan kredilerin takip etti i tespit edilmi tir. Yöredeki tarım i letmelerinin tarımsal krediye bakı açısının sahip oldu u kültürel yapı tarafından ekillendirildi i sonucuna varılmı tır. Bu durumu e itim seviyesinin olumlu etkiledi i, ancak tamamen ortadan kaldırmadı ı saptanmı tır. letmelerin içinde bulundu u co rafik mekânın geleneksel tarımdan

modern tarıma geçi açısından önemli oldu u, da ve orman köylerinde “az ile kanaat” anlayı nın benimsenmi oldu u ve geli ime daha kapalı oldukları görülmü tür. Bununla birlikte hayvancılı ın özendirici te vikleri yöre tarımı letmelerinin bu konuya olumlu yaklaşımlarına neden olmu tur. ncelenen tüm i letmelerde, ham ürünlerden daha fazla getirisi olan ikincil ürünlerin yaygınla tırılmasının küçük çaplı i letmelerin faaliyetlerinin sürdürülebilir olmasında önemli bir lokomotif olabilece i söylenebilir. Bu durum kooperatifle menin önemini ortaya koyması açısından önemlidir. Sonuç olarak, Erzurum ilinde tarımsal potansiyelin daha etkili kullanılması için tarımsal altyapıya yönelik kredilerin yaygınla tırılmasına bu konuda kültürel geli imin sa lanması için adımlar atılmasına gereksinim vardır, denilebilir.

Kaynaklar

- Çetin, T., 1999. Modern Türkiye Yaratma Projesinin Orijinal Bir Boyutu: Örnek Köyler, 75 Yılda Köylerden ehirlere, Tarih Vakfı Yayınları, Numune Matbaası, stanbul.
- Çiçek, A., ve Erkan, O., 1996. Tarım Ekonomisinde Ara tırma ve Örnekleme Yöntemleri. Gaziosmanpa a Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yay. No: 12, Ders Notları Serisi No: 6, Tokat.
- Demirel, Z., Arazi Toplula tırma, YTÜ. N.DN-99.0486, Fakülte Yay. No: N. JFM-99.001, YTÜ Basım-Yayın Merkezi, stanbul, 1999.
- Emina ao lu, Z., Çevik, S., Kırsal Yerle melere li kin Tasarım Politikaları ve Araçlar. Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der., 22(1):157-162, 2007.
- Erda , H., 2012. Türkiye’de Tarımın Finansmanında Banka Kredilerinin Rolü: Edirne Bölgesi Örne i. Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Tekirda .
- Fırat, O., 1992. Türkiye’de Planlı Dönemde Tarımsal Krediler (1963-1990). Cumhuriyet Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, YL Tezi, Tokat.
- Hüsmenler Y., 2011. Dı kaynaklı tarımsal kredilerin tarımsal Üretime Etkileri Üzerine Bir Ara tırma. Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, YL Tezi, Tekirda
- yar, Y., 1976. statistik ve Ekonometrinin Temel Kavramları. Atatürk Üniversitesi Yay. No: 456, Ziraat Fakültesi Yay. No:213, Ders Kitapları Serisi No: 30, Erzurum.
- Karlı, B.,1991. GAP Alanında Tarımsal Kredi Kullanımı ve Gelecekteki Kredi htiyacının Saptanması Üzerine Bir Ara tırma. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Adana.
- Ku lu Y. 2008. Effects of an irrigation project in prevention of migration from rural areas. Water Resources Management, DOI 10.1007/s11269-007-9181-0.
- Okuro lu, M., Ya ano lu, A.V., Örüng, ., Kırsal Yerle im Tekni i, Atatürk Üni. Zir. Fak. Ders Kitapları Yay. No: 165, Erzurum, 1994.
- Owen, S., The Role of Village Design Statements in Fostering A Locally Responsive Approach to Village Planning In the UK, J. of Urban Design 3(3): 359-380, 1998.
- Takka, S., Kırsal Alanın Geli tirilmesinde Arazi Toplula tırmasının Önemi ve zmir-Bergama-Kadıköy Köy ve Arazi Geli im Projesi, Köy Hizmetleri Vakfı Yayınları No:1, Ankara, 1998.
- Ta kıran R., H. Özüdo ru, 2010. Türkiye’de tarımsal kredi uygulamaları. Ticaret ve Turizm E itim Fakültesi Dergisi, 1: 150-163.
- Ta kıran, R., 2011. Türkiye’ de Tarımsal Kredi Politikaları Uygulamaları. Gazi Üniversitesi E itim Bilimleri Enstitüsü, YL Tezi, Ankara.
- Terin, M., .O., Güler, A. Aksoy, 2014. Türkiye’de Tarımsal Üretim ile Tarımsal Kredi Kullanımı Arasındaki Nedensellik li kisi. I dır Üni. Fen Bilimleri Enst. Der. 4(1): 67-72.

- Türkbal, A., 1987. Bilimsel Ara tırma Metodları ve Uygulamalı statistik. Atatürk Üniversitesi Yay. No: 640, ktisadi ve dari Bilimler Fakültesi Yay. No: 85, Ders Kitapları Serisi No: 24, Erzurum.
- TÜ K 2017. Temel statistikler: <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>
(Alıntılama tarihi:10.09.2018)